הַבְּרָכָה אֵינָם הַמַּיִם שֶׁשָּׁתָה מִפְּנֵי שֶׁלְּכָךְ נִתְכַּוֵּן תְּחִלָּה: ב דְּבָרִים הַבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה וְהֵן מֻחָמֶת הַסְּעֻדָּה אֵינָן צְרִיכִים בְּרָכָה לִפְנֵיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם אֶלָּא בִּרְכַּת הַמּוֹצִיא שֶׁבַּתְּחִלָּה וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן שֶׁבְּסוֹף פּוֹטֶרֶת הַכֹּל שֶׁהַכֹּל טְפֵלָה לִסְעֻדָּה. וּדְבָרִים שֶׁאֵינָן מֻחָמֶת הַסְּעֻדָּה שֶׁבָּאוּ בְּתוֹךְ הַסְּעֻדָּה טְעוּנִין בְּרָכָה לִפְנֵיהֶם וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם. וּדְבָרִים הַבָּאִים לְאַחַר הַסְּעֻדָּה בֵּין מֻחָמֶת הַסְּעֻדָּה בֵּין שֶׁלֹּא מֻחָמֶת הַסְּעֻדָּה טְעוּנִין בְּרָכָה לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן: ג בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים וּבִסְעֻדַּת הַקֶּזֶת הַדָּם וּבְשָׁעָה שֶׁיָּצָא מִן הַמֶּרְחָץ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן שֶׁאָדָם קוֹבֵעַ סְעֻדָּתוֹ עַל הַיַּיִן אִם בֵּרַךְ עַל הַיַּיִן שֶׁלִּפְנֵי הַמָּזוֹן פָּטַר אֶת הַיַּיִן שֶׁשָּׁתָה לְאַחַר הַמָּזוֹן קֹדֶם שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, אֲבָל בִּשְׁאָר הַיָּמִים צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְבָרֵךְ בַּתְּחִלָּה עַל הַיַּיִן שֶׁלְּאַחַר הַמָּזוֹן. בָּא לָהֶן יַיִן בְּתוֹךְ הַמָּזוֹן כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ שֶׁאֵין בֵּית הַבְּלִיעָה פָּנוּי שֶׁיַּעֲנוּ אָמֵן וְאֵינוֹ פּוֹטֵר אֶת הַיַּיִן שֶׁלְּאַחַר הַמָּזוֹן:

before him at the moment [that he recited] the blessing is not the same water that he drinks, since this was his intention at the outset. (2) Things that come during a meal and are because [i.e., part] of the meal do not require a blessing before or after them, since the blessing on the bread before and the blessing after the meal at the end exempt all of it, as it is all subsidiary to the meal. But things that are not because of the meal that come during the meal [e.g., fruit], require a blessing before them, but not afterwards. And things that are served after the meal (see HaGaot Maimoni), whether or not they are because of the meal, require a blessing before and after them. (3) On the Sabbath and Festivals, and at the meal that one makes after bloodletting, after one has left the bath house, or on similar occasions when one makes the wine an integral part of his meal; if he says a blessing on the wine before the food [e.g., *kiddush* on Sabbath] he exempts the wine that he drinks after the food, before he says the blessing after a meal. But on other days, he must again say the initial blessing on the wine that is after the food. If wine is served during a meal, each person says the blessing by himself, because the esophagus is not clear to enable them to answer Amen [if one person were to say the blessing for all of them]. And it does not exempt [from a blessing,] the wine that is served after the food (see HaGaot Maimoni).

KI TAVO FOR TUESDAY כי תבא ליום שלישי

TORAH תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה דמילוי הה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הנפש משבת שעברה

יא וְשָׂמַחְתָּ בְכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְדוָֹה אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ אַתָּה

(11) And you will rejoice in all the good that the Lord your God has granted

RASHI רש"י

(יא) **וְשָׂמַחְתָּ בְכָל הַטּוֹב.** מִכָּאן אָמְרוּ, אֵין קוֹרִין מִקְרָא בִּכּוּרִים אֶלָּא בִּזְמָן שִׂמְחָה, מֵעֲצֶרֶת וְעַד הֶחָג,

(11) **And you will rejoice in all the good** — *From [the verse employing this expression] our Rabbis have taught that the firstfruits declaration is only recited at the [official] time of "rejoicing," namely, from* **עצרת** *[the Festival of Shavuot on the sixth of Sivan] up till* **חג** *[the Festival of Sukkot], for [it is*

וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ׃ ס וְתֶחֱדֵי בְכָל טַבְתָא דִי יְהַב לָךְ יְיָ אֱלָהָךְ וְלֶאֱנַשׁ
בֵּיתָךְ אַתְּ וְלֵוָאֵי וְגִיּוֹרָא דִי בֵינָךְ׃ יב שני כִּי תְכַלֶּה לְעַשֵּׂר אֶת־כָּל־מַעְשַׂר

you and your household — you, and the Levite, and the convert who is among you. (12) When you have finished taking all the tithes of your produce in the

RASHI רש"י

within this period] that a man gathers in his produce of grain, fruits, wine and oil [over all of which he rejoices]. However, from חג *[the Festival of Sukkot] and onwards, he may bring [his firstfruits to the Holy Temple], but he cannot recite the declaration [since it is no longer considered the period of "rejoicing in all the good that the Lord has granted" that particular person] (Pesahim 36b).* **You, and the Levite —** *[From here, we see that] the Levite is also obligated in the* mitzvah *of bringing firstfruits. [And since the Levites did not own any portion in the inheritance of the Land, the firstfruits here refer to] the case where fruits had been sown within the [forty-eight Levite] cities [designated for their residence].* **And the convert who is among you —** *He can bring [his firstfruits], but he does not recite the declaration, since he is unable to say "to our fathers" [in the phrase included in the declaration (see verse 3 above): "I have come to the land which the Lord swore to our fathers to give us."] (Mishnah Bikkurim 1:4)* (12) **When you have finished taking all the tithes of your produce in the third year —** *This means: When you have finished separating the tithes of the third year [in the seven-year* shemittah *cycle]. At that time, you must fix a time for extracting (*ביעור*) any tithes [from the house] and for the accompanying confession [regarding their proper disposal] (*וידוי*), namely the Eve of the Festival of Pesah [for the extraction, and in the afternoon of the last day of the Festival of Pesah for the confession] of the fourth year [in the seven-year* shemittah *cycle]. Regarding the removal of tithes, the verse says (Deuteronomy 14:28), "At the end of (*מקץ*) three years, take out all the tithe of your crop ...," and later on (Deuteronomy 31:10), Scripture also uses this expression: "At the end of (*מקץ*) seven years," referring to the* mitzvah *of* הקהל *[assembling all the people in the courtyard of the Holy Temple, for the king to read out the book of Deuteronomy]. [Now here, our Rabbis learned of a contextual connection between these two verse through the common key word* מקץ*. The resulting teaching is as follows:] Just as in the case of* הקהל*, the* mitzvah *was to be performed on a Foot-Festival [namely, Sukkot], so too, here [in the case of extracting the tithes and reciting the accompanying confession, the* mitzvah *must be performed] on a Foot-Festival [namely, Pesah]. But one could suggest the following: Just as in the case of* הקהל**,** *the* mitzvah *was to be performed on the Festival of Sukkot, so too, here, [in the case*

שֶׁאָדָם מְלַקֵּט תְּבוּאָתוֹ וּפֵרוֹתָיו וְיֵינוֹ וְשַׁמְנוֹ, אֲבָל מֵחַג וְאֵילָךְ מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא: **אֲתָה וְהַלֵּוִי.** אַף הַלֵּוִי חַיָּב בְּבִכּוּרִים, אִם נָטְעוּ בְּתוֹךְ עָרֵיהֶם: **וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ.** מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר "לַאֲבוֹתֵינוּ": (יב) **כִּי תְכַלֶּה לְעַשֵּׂר אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת.** כְּשֶׁתִּגְמוֹר לְהַפְרִישׁ מַעֲשְׂרוֹת שֶׁל שָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית, קָבַע זְמַן הַבְּעוּר וְהוּדּוּי בְּעֶרֶב הַפֶּסַח שֶׁל שָׁנָה הָרְבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים תּוֹצִיא וְגוֹ' נֶאֱמַר כָּאן מִקֵּץ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים לְעִנְיַן הַקְהֵל, מַה לְהַלָּן רֶגֶל אַף כָּאן רֶגֶל, אִי מַה לְהַלָּן חַג הַסְּכּוֹת אַף

תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ: אֲשֶׁר תְּשַׂצֶּה לְעַשֵּׂר אֶת כָּל מַעְשַׂר

third year, [which is] the [special] year of tithing, you must give [them] to the Levite, the stranger, the orphan and the widow, so that they can eat to satiety,

RASHI רש"י

כָּאן חַג הַסֻּכּוֹת תַּלְמוּד לוֹמַר כִּי תְכַלֶּה לְעַשֵּׂר מַעֲשְׂרוֹת שֶׁל שָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית, רֶגֶל שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת כָּלִין בּוֹ וְזֶהוּ פֶּסַח שֶׁהָרְבֵּה אִילָנוֹת יֵשׁ שֶׁנִּלְקָטִין אַחַר הַסֻּכּוֹת נִמְצְאוּ מַעֲשְׂרוֹת שֶׁל שְׁלִישִׁית כָּלִין בַּפֶּסַח שֶׁל רְבִיעִית וְכָל מִי שֶׁשָּׁהָה מַעֲשְׂרוֹתָיו הִצְרִיכוֹ הַכָּתוּב לְבַעֵרוֹ מִן הַבַּיִת: **שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר.** שָׁנָה שֶׁאֵין נוֹהֵג בָּהּ אֶלָּא מַעֲשֵׂר אֶחָד מִשְּׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת שֶׁנָּהֲגוּ בְּשִׁתֵּי שָׁנִים שֶׁלְּפָנֶיהָ, שֶׁשָּׁנָה רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה שֶׁל שְׁמִיטָה נוֹהֵג בָּהֶן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר כִּי תְרִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנֶּאֱמַר וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ הֲרֵי שְׁנֵי מַעֲשְׂרוֹת וּבָא וְלִמֶּדְךָ כָּאן בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁאֵין נוֹהֵג מֵאוֹתָן שְׁתֵּי מַעֲשְׂרוֹת אֶלָּא הָאֶחָד וְאֵיזֶה זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וְתַחַת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי יִתֵּן מַעֲשֵׂר עָנִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן וְנָתַתָּה לַלֵּוִי אֶת אֲשֶׁר לוֹ הֲרֵי מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה זֶה מַעֲשֵׂר

of extracting the tithes and reciting the accompanying confession, the mitzvah *must be performed] on the Festival of Sukkot! Scripture, however, states here: "When you have* finished *taking all the tithes" of the third year — this must only refer to a Festival on which all tithes have been completely taken: this is Pesah. [And why is Pesah the festival on which all tithes are completed?] Because many trees have their fruits [which have been produced in a particular year, only ready to be] picked after Sukkot [which is already in the following year], consequently, the separating of tithes of the third year's produce will only conclude on the Pesah of [the following year, namely] the fourth year. And anyone who has delayed in separating his tithes, is ordered by Scripture to extract [any remaining] tithes from the house [on the Pesah of the fourth year of the* shemittah *cycle] (*Sifrei *26:12).* **The [special] year of tithing —** *[This third year of each* shemittah *cycle is called "the [special] year of tithing," because it differs from its preceding two years, as follows:] Whereas during the preceding two years two types of tithes are separated, here, in this third year [of the* shemittah *cycle], only one type of tithe is separated. [Which tithes are being referred to here?] During the first and second years of the* shemittah *cycle, the tithes separated are: a)* **מעשר ראשון,** *"the First Tithe," as the verse says (Numbers 18:26), "[Speak to the Levites, and say to them,] When you take from the Children of Israel the tithe ..." [referring to "the First Tithe,"] and b)* **מעשר שני,** *"the Second Tithe," as the verse says (Deuteronomy 14:23), "And you will eat before the Lord your God ... the tithes of your grain, of your wine and of your oil ..." [which is reference to "the Second Tithe"]. Thus, two tithes [are separated during the first two years of the* shemittah *cycle]. Now Scripture comes and teaches us that in the third year, only one of these two tithes are separated. And which one is that? It is "the First Tithe." ["The Second Tithe is not separated at all in the third year."] Instead of "the Second Tithe," one must give "the Tithe for the poor," for it says here in our verse "you must give [them] to the Levite" — that which belongs to him, namely, "the First Tithe;" then, our verse continues, "the stranger, the orphan*

עֲלַלְתָּךְ בְּשַׂתָּא תְּלִיתָאָה שְׁנַת מַעְשְׂרָא וְתִתֵּן לְלֵוָאֵי לְגִיּוֹרָא לְיִתַּמָּא וּלְאַרְמְלָא וְיֵכְלוּן
בְּקִרֳוָךְ וְיִשְׂבְּעוּן: יג וְאָמַרְתָּ לְפָנַי יְדוָֹה אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת
וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה כְּכֹל־מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר

within your gates. **(13)** Then you must say before the Lord your God: I have removed the holy [portions] from the house, and I have also given it [the respective tithe] to the Levite, the stranger, the orphan and the widow, according to all of Your commandment which You commanded me: I have not

RASHI **רש"י**

עָנִי: **וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ.** תֵּן לָהֶם כְּדֵי שָׂבְעָן מִכָּאן אָמְרוּ אֵין פּוֹחֲתִין לַעֲנִי בַּגּוֹרֶן פָּחוֹת מֵחֲצִי קַב חִטִּים וְכוּ': (יג) **וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ.** הִתְוַדֵּה שְׁנָתַתָּ מַעֲשְׂרוֹתֶיךָ: **בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת.** זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי וְלִמֻּדְךָ שֶׁאִם שָׂהָה מַעֲשְׂרוֹתָיו שֶׁל שְׁתֵּי שָׁנִים וְלֹא הֵעֶלָם לִירוּשָׁלַיִם שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲלוֹתָם עַכְשָׁיו: **וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי.** זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. **וְגַם.** לְרַבּוֹת תְּרוּמָה וּבִכּוּרִים: **וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה.** זֶה מַעֲשֵׂר עָנִי: **כְּכֹל מִצְוָתְךָ.** נְתַתִּים כְּסִדְרָן לֹא הִקְדַּמְתִּי תְּרוּמָה לְבִכּוּרִים, וְלֹא מַעֲשֵׂר לִתְרוּמָה, וְלֹא שֵׁנִי לָרִאשׁוֹן, שֶׁהַתְּרוּמָה קְרוּיָה רֵאשִׁית שֶׁהִיא רִאשׁוֹנָה מִשֶּׁנַּעֲשָׂה דָּגָן וּכְתִיב

*and the widow" — this is "the Tithe for the poor" (*Sifrei *26:12; Rosh HaShanah 12b).* **So that they can eat to satiety —** *Give them enough to satisfy them. [And how do we measure this?] From here, our Rabbis [have set a minimum measure,] teaching: One must not give the poor in the granary less than one-half a* kav *of wheat [or one* kav *of barley. Each* kav *represents a volume of twenty-four egg-volumes] (*Sifrei *26:12).* **(13) Then you must say before the Lord your God —** *Confess [i.e., declare] that you have given your tithes [as required] (*Sifrei *26:13).* **I have removed the holy [portions] from the house —** *This refers to a) "the Second Tithe," and b)* **נטע רבעי**, *the fruit yielded by a tree in its fourth year of growth [both of which are termed* **קדש**, *holy (portions)]. (ibid.) [Now, both of these "holy portions" must be taken up to Jerusalem and eaten there in purity. Accordingly,] the verse here teaches us that if one has [neglectfully] delayed taking up these tithes to Jerusalem for two years, he must take them up now [in the third year].* **And I have also given it [the respective tithe] to the Levite —** *This refers to "the First Tithe." (ibid.)* **וגם** *— [This seemingly superfluous word, "also,"] comes to include* **תרומה** terumah, *[the tithe given to the priest] and the firstfruits [which is also given to the priest. Priests must stem from the tribe of Levi, and are thus included in this phrase "And I have also given it (the respective tithe) to the Levite"] (Yerushalmi Maaser Sheni 5:5).* **The stranger, the orphan and the widow —** *This refers to "the Tithe for the poor." (*Sifrei *26:13)* **According to all of Your commandment —** *[God says, as it were:] I have given the [order of tithes] in their proper sequence. (ibid.) I did not give* terumah *before the firstfruits; I did not give tithes before* terumah*; I did not give the Second Tithe before the First Tithe. For* terumah *is termed* **ראשית**, *"the first one," because it is the first portion to be separated when the produce has become [matured] "grain." [So we see that the order set out in the verse here, begins with* terumah*, and proceeds as described*

צִוִּיתָנִי לֹא־עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכָחְתִּי: וְתֵימַר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בַּרְתִּי
קֻדְשׁ מַעְשְׂרָא מִן בֵּיתָא וְאַף יְהַבְתֵּהּ לְלֵוָאֵי וּלְגִיּוֹרָא לְיִתְמָא וּלְאַרְמְלָא כְּכָל פִּקּוּדָךְ דִּי פַקִּידְתָּנִי
לָא עֲבָרִית מִפִּקּוּדָיךְ וְלָא אִתְנְשֵׁיתִי: יד **לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בִעַרְתִּי**

digressed from Your commandments, nor have I forgotten; **(14)** I have not eaten [the second tithe] while in my mourning; nor have I consumed any of it while

RASHI **רש"י**

above. That is, the order in the verse teaches us the order of priority in separating tithes. But maybe the order in the verse is arbitrary; how do we know that we must not deviate from this order?] Scripture says [regarding the separation of tithes] (Exodus 22:28), מלאתך ודמעך לא תאחר*, which means that one must not change the order [set out in Scripture, for separating tithes].* **I have not digressed from Your commandments —** *[This means to say:] I have not separated tithes from one variety [of produce, so as to fulfill the obligation of tithe-separation which is due] from another variety [of produce], and I have not separated tithes from the new crop [of the year, so as to fulfill the obligation of tithe-separation which is due] from the old crop [nor from detached produce for produce still standing and attached to the ground nor from standing produce for detached produce]. (ibid.)* **Nor have I forgotten —** *To bless [and praise] You [O God on the happy and auspicious occasion] of separating tithes. (ibid.)* **(14) I have not eaten [the second tithe] while in my mourning —** *From here, [our Rabbis teach that the Second Tithe] is forbidden to [be eaten by an]* אונן *(a term denoting the close relatives of a deceased, from the period of death until burial)* (Sifrei *26:14).***Nor have I consumed any of it while impure —** *That is, whether I was impure [at the time of extraction] and the tithe was pure, or whether the tithe [became] impure, [even though] I was pure. (ibid.) But where [do we find a source] in Scriptures which warns us against [handling tithes if either the person or the tithe is impure]? In the case of* פסולי המוקדשים *[animals dedicated as sacrifices, but which subsequently became unfit for that purpose (see Deuteronomy 15:21-22)], the verse says (Deuteronomy 15:22), "You will eat it within your gates; the impure and the pure person alike ...." [Here, we see that when Scripture employs the phrase "eating within your gates,"] it refers to eating something [even] in a state of impurity [indicated by the verse's continuation, "the impure and the pure person alike ..."]. However here [in the case of "holy portions," regarding these portions], the verse says (Deuteronomy 12:17), "You must not eat within your gates [the tithe ....]" You must not eat these [holy portions] in a manner implied in another context by the*

מִלֵּאתְךָ וְדִמְעֲךָ לֹא תְאַחֵר לֹא תְשַׁנֶּה אֶת הַסֵּדֶר: **לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ.** לֹא הִפְרַשְׁתִּי מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ וּמִן הַחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן (וְלֹא מִן הַתָּלוּשׁ עַל הַמְחוּבָּר וְלֹא מִן הַמְחוּבָּר עַל הַתָּלוּשׁ): **וְלֹא שָׁכַחְתִּי.** מִלְּבָרֶכְךָ עַל הַפְרָשַׁת מַעֲשְׂרוֹת: (יד) **לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ.** מִכָּאן שֶׁאָסוּר לְאוֹנֵן: **וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא.** בֵּין שֶׁאֵנִי טָמֵא וְהוּא טָהוֹר בֵּין שֶׁאֵנִי טָהוֹר וְהוּא טָמֵא וְהֵיכָן הֻזְהַר עַל כָּךְ לֹא תוּכַל לֶאֱכוֹל בִּשְׁעָרֶיךָ זוֹ אֲכִילַת טוּמְאָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁים בִּשְׁעָרֶיךָ תֹּאכְלֶנּוּ הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר וְגוֹ' אֲבָל זֶה לֹא תוּכַל לֶאֱכוֹל דֶּרֶךְ אֲכִילַת שְׁעָרֶיךָ

מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְדוָד אֱלֹהָי
עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי: לָא אֲכָלִית בְּאֲבְלִי מִנֶּה וְלָא בַּעֵּרְתִּי מִנֶּה בְּדָמְסָאב וְלָא
יְהָבִית מִנֶּה לְמִית קָבֵּלִית לְמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהַי עֲבָדִית כְּכֹל דִּי פַקִּידְתַּנִי: טו הַשְׁקִיפָה
מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת
חָלָב וּדְבָשׁ: ס אִסְתְּכִי מִמְּדוֹר קֻדְשָׁךְ מִן שְׁמַיָּא וּבָרֵךְ יָת עַמָּךְ יָת יִשְׂרָאֵל וְיָת אַרְעָא דִּי
יְהַבְתְּ לָנָא כְּמָא דִּי קַיֶּמְתָּא לַאֲבָהָתָנָא אֲרַע עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ:

impure; neither have I used any of it for [burying] the dead: I have listened to the voice of the Lord my God; I have done according to all that You have commanded me. **(15)** Look down from Your holy dwelling, from heaven, and bless Your people Israel, and the ground which You have given to us, as You have sworn to our fathers — a land flowing with milk and honey.

RASHI **רש"י**

phrase "within your gates" [that is, you must not eat them in impurity] (Yevamot 73b). **Neither have I used any of it for [burying] the dead —** *[For example, using its value in money] to make a coffin or shrouds (Ma'aser Sheni 5:12).* **I have listened to the voice of the Lord my God —** *[In that] I have brought the holy portion to the Temple. (ibid.)* **I have done according to all that You have commanded me —** *I have myself rejoiced and caused others to rejoice through it. (ibid.)* **(15) Look down from Your holy dwelling —** *We have fulfilled that which You have decreed upon us: [now we ask that] You do that which You have [promised] to do (ibid.), for You have said (Leviticus 26:3-4), "If you follow My statutes ... then I shall give [you] your rains in their [proper] time ...."* **Which You have given us, as You have sworn to our fathers —** *To give to us; and You have [also] kept [Your promise made to our ancestors who left Egypt, that You would give us] "a land flowing with milk and honey."*

הָאָמוּר בְּמָקוֹם אַחֵר: **וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת.** לַעֲשׂוֹת לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין: **שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֱלֹהָי.** הֲבִיאוֹתִיו לְבֵית הַבְּחִירָה: **עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי.** שָׂמַחְתִּי וְשִׂמַּחְתִּי בּוֹ: (טו) **הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ.** עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ עֲשֵׂה אַתָּה מַה שֶּׁעָלֶיךָ לַעֲשׂוֹת שֶׁאָמַרְתָּ אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם: **אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ.** לָתֵת לָנוּ וְקַיֵּמְתָּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

PROPHETS Isaiah 60 **נביאים** ישעיה פרק ס

יא וּפְתֻחוּ שְׁעָרַיִךְ תָּמִיד יוֹמָם וָלַיְלָה לֹא יִסָּגֵרוּ לְהָבִיא אֵלַיִךְ חֵיל גּוֹיִם

(11) And they shall open your gates always; day and night they shall not be

וּמַלְכֵיהֶם נְהוּגִים: וְיִתְפַּתְּחוּן תַּרְעָךְ תְּדִירָא יוֹמָם וְלֵילֵי לָא יִתְאַחֲדוּן לְאָעָלָא לְגַוּיִךְ נִכְסֵי
עַמְמַיָּא וּמַלְכֵיהוֹן זְקוּקִין: **יב כִּי־הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעַבְדוּךְ יֹאבֵדוּ וְהַגּוֹיִם**
חָרֵב יֶחֳרָבוּ: אֲרֵי עַם וּמַלְכוּ דְּלָא יִפְלְחוּנִיךְ יְרוּשְׁלֵם יֵיבְדוּן וְעַמְמַיָּא אִשְׁתֵּיצָאָה יִשְׁתֵּיצוּן:
יג כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֵלַיִךְ יָבוֹא בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי
וּמְקוֹם רַגְלַי אֲכַבֵּד: יְקַר לְבְנָן לְגַוּיִךְ יִתְעַל בִּירְוָן מוֹרְנִיָּין וְאֶשְׁכַּרְעִין כַּחֲדָא לְשַׁבָּחָא אֲתַר
בֵּית מַקְדְּשִׁי וַאֲתַר בֵּית אַשְׁרְיוּת שְׁכִינְתִּי אֲיַקַּר: **יד וְהָלְכוּ אֵלַיִךְ שְׁחוּחַ בְּנֵי מְעַנַּיִךְ**
וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עַל־כַּפּוֹת רַגְלַיִךְ כָּל־מְנַאֲצַיִךְ וְקָרְאוּ לָךְ עִיר יְדוָֹה צִיּוֹן קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל: וְיֵהָכוּן לְגַוּיִךְ כְּפִיפִין בְּנֵי מְשַׁעְבְּדַיִךְ וְיִשְׁתַּטְּחוּן לְמִבְעֵי מִנַּיִךְ עַל פַּרְסַת רַגְלַיִךְ כָּל
דַּהֲווֹ מְרַגְּזִין לֵיךְ וְיֵקְרוּן לֵיךְ קַרְתָּא דַיְיָ צִיּוֹן דְּאִתְרְעֵי בָהּ קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל: **טו תַּחַת הֱיוֹתֵךְ**
עֲזוּבָה וּשְׂנוּאָה וְאֵין עוֹבֵר וַשַּׂמְתִּיךְ לִגְאוֹן עוֹלָם מְשׂוֹשׂ דּוֹר וָדוֹר: חֲלַף דַּהֲוֵית
שְׁבִיקָא וּמְטַלְטָלָא וְלֵית דְּעָדֵי וְאַשַּׁוִינָךְ לֵיקַר עָלָם בֵּית דִּין דָּר וְדָר:

closed, to bring to you the wealth of the nations and their kings in procession. **(12)** For the nation and the kingdom that shall not serve you shall perish, and the nations shall be destroyed. **(13)** The glory of the Lebanon shall come to you, box trees, firs, and cypresses together, to glorify the place of My sanctuary, and the place of My feet I will honor. **(14)** And the children of your oppressors shall go to you bent over, and those who despised you shall prostrate themselves at the soles of your feet, and they shall call you "the city of the Lord, Zion of the Holy One of Israel." **(15)** Instead of your being forsaken and hated without a passerby, I will make you an everlasting pride, the joy of every generation.

RASHI **רש"י**

(11) **And their kings —** *Shall be led into captivity.* (13) **Box trees, firs, and cypresses —** *Species of trees of the forest of Lebanon.* (14) **שחוח —** *[Means] bowing.* **The children of your oppressors —** *Those who oppressed you.* **Zion of the Holy One of Israel —** *Zion, desired by the Holy One of Israel.*

(יא) **ומלכיהם.** יהיו נהוגים בשבי׳ה: (יג) **ברוש תדהר ותאשור.** מיני עצי יער לבנון: (יד) **שחוח.** בהשתחוָאה: **בני מעניך.** המענים אותך: **ציון קדוש ישראל.** ציון דאתרעי בה קדישא דישראל:

WRITINGS Psalms 76 כתובים תהלים פרק עו

ט מִשְׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקָטָה: מִן שְׁמַיָּא אַשְׁמַעְתָּא דִּין אַרְעָא דְּעַמְמֵי

(9) You pronounced sentence from heaven; the earth feared, and was still.

RASHI **רש"י**

(9) You pronounced sentence from heaven — *On Sanheriv.* **The earth —** *Eretz*

(ט) **משמים השמעת דין.** על סנחריב: **ארץ.** ארץ

דְּחִילַת אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל שְׁדוֹכַת: י **בְּקוּם־לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהִים לְהוֹשִׁיעַ כָּל־עַנְוֵי־אֶרֶץ סֶלָה:** אֲמַרִין צַדִּיקַיָּא יְקוּם לְדִינָא עִם רַשִׁיעַיָּא אֱלָהָא לְמִפְרַק מִן יְדֵיהוֹן כָּל עַנְוָתָנֵי אַרְעָא לְעַלְמִין: יא **כִּי־חֲמַת אָדָם תּוֹדֶךָ שְׁאֵרִית חֵמֹת תַּחְגֹּר:** כַּד אַנְתְּ רָגֵז עַל עַמָּךְ אַנְתְּ מְרַחֵם עֲלֵיהוֹן כַּד יִתְקוֹף רוּגְזָךְ עַל עַמָּךְ יִתּוּבוּן וְיוֹדוּן לִשְׁמָךְ: יב **נִדְּרוּ וְשַׁלְּמוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־סְבִיבָיו יוֹבִילוּ שַׁי לַמּוֹרָא:** נִדְּרוּ נִדְרִין וְשַׁלִּימוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָכוֹן כָּל דְּיָתְבִין חֲזוֹר לְמַקְדְּשֵׁיהּ יַיְתוּן קוּרְבָּנַיָּא לְבֵית מוּקְדָּשׁ דְּחִילְ: יג **יִבְצֹר רוּחַ נְגִידִים נוֹרָא לְמַלְכֵי־אָרֶץ:** יַזְעַר גַּסוּת רוּחֲהוֹן דְּרַבְרְבָנַיָּא דְּחִילָא עַל כָּל מַלְכֵי אַרְעָא:

(10) When God arose to judgment, to save all the humble of the earth. Selah. **(11)** Surely the wrath of man shall praise You, the residue of wrath You will gird. **(12)** Vow, and pay up to the Lord your God, let all that are round about Him bring presents to the One who is to be feared. **(13)** He curbs the spirit of princes, He is awesome to the kings of the earth.

RASHI רש"י

יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּרְאָה מִלְּפָנָיו, שָׁקְטָה: (י) **בְּקוּם לַמִּשְׁפָּט.** לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט בְּאוֹיְבָיו: **לְהוֹשִׁיעַ וְגוֹ'.** חִזְקִיָּה וְסִיעָתוֹ: (יא) **כִּי חֲמַת אָדָם תּוֹדֶךָ.** כַּעֲסוֹ שֶׁל רְשָׁעִים גּוֹרֵם שֶׁהַבְּרִיּוֹת מוֹדִים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁהוּא נִפְרָע מֵהֶם: **שְׁאֵרִית חֵמֹת.** וְעַל יְדֵי כֵּן שְׁאֵרִית חֵמוֹת שֶׁל רְשָׁעִים: **תַּחְגֹּר.** תַּמְנִיעַ וּתְעַכֵּב: (יב) **יוֹבִילוּ שַׁי.** יָבִיאוּ מִנְחָה: **לַמּוֹרָא.** זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: (יג) **יִבְצֹר.** יְמַעֵט: **רוּחַ.** גַּסוּת שֶׁלָּהֶם:

Yisrael that feared him, was still. **(10) When [God] arose to judgment —** *To wreak judgment on His enemies.* **To save ... —** *Hezkiyah and his band.* **(11) Surely the wrath of man shall praise You —** *The wrath of the wicked causes people to praise the Holy One, blessed be He, when He punishes them.* **The residue of wrath —** *And thereby the residue of wrath of the wicked —* **You will gird —** *[i.e.,] prevent and delay.* **(12) יובילו שי —** *Means bring presents.* **To the One who is to be feared —** *This is the Holy One, blessed be He.* **(13) He curbs —** *Decreases.* **The spirit —** *Their coarseness.*

Mishnah *Sotah, chapter 8* משנה סוטה פרק ח

א מְשׁוּחַ מִלְחָמָה בְּשָׂעָה שֶׁמְּדַבֵּר אֶל הָעָם, בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָיָה מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כ) וְהָיָה כְּקָרְבָכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן, זֶה כֹּהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה. וְדִבֶּר

(1) At the time when the [priest] anointed for battle addresses the people, he speaks in the Holy tongue [Hebrew], as it is said, "And it will be, when you approach the battle, that the priest will come near" — i.e., the anointed for battle — "and speak to the people" — i.e., in the

רבנו עובדיה מברטנורא

א משוח מלחמה. ודבר אל העם בלשון הקודש. נאמר כאן (דברים כ') ודבר אל העם, ונאמר להלן (שמות י"ט) משה

אֶל הָעָם, בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְאָמַר אֲלֵיהֶם (שם) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֵיכֶם, וְלֹא עַל אֲחֵיכֶם, לֹא יְהוּדָה עַל שִׁמְעוֹן, וְלֹא שִׁמְעוֹן עַל בִּנְיָמִין, שֶׁאִם תִּפֹּלוּ בְיָדָם יְרַחֲמוּ עֲלֵיכֶם, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (דה"ב כח) וַיָּקוּמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַּשִּׁבְיָה וְכָל מַעֲרֻמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן הַשָּׁלָל וַיַּלְבִּשׁוּם וַיְנַעֲלוּם וַיַּאֲכִלוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסָכוּם וַיְנַהֲלוּם בַּחֲמֹרִים לְכָל כּוֹשֵׁל וַיְבִיאוּם יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים אֵצֶל אֲחֵיהֶם וַיָּשׁוּבוּ שֹׁמְרוֹן. עַל אוֹיְבֵיכֶם אַתֶּם הוֹלְכִים, שֶׁאִם תִּפֹּלוּ בְיָדָם אֵין מְרַחֲמִין עֲלֵיכֶם. (דברים כ) אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְגוֹ'. אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם, מִפְּנֵי צְהֳלַת סוּסִים וְצִחְצוּחַ חֲרָבוֹת. אַל תִּירְאוּ, מִפְּנֵי הֲגָפַת תְּרִיסִין וְשִׁפְעַת הַקַּלְגַּסִּין. אַל תַּחְפְּזוּ, מִקּוֹל קְרָנוֹת. אַל תַּעַרְצוּ, מִפְּנֵי קוֹל צְוָחוֹת. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם, הֵן בָּאִין בִּנְצָחוֹנוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, וְאַתֶּם בָּאִים בִּנְצָחוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ בִּנְצָחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת, מָה הָיָה סוֹפוֹ, לַסּוֹף נָפַל בַּחֶרֶב וְנָפְלוּ עִמּוֹ. בְּנֵי עַמּוֹן בָּאוּ בִנְצָחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבָךְ, מָה הָיָה סוֹפוֹ, לַסּוֹף נָפַל בַּחֶרֶב וְנָפְלוּ עִמּוֹ. וְאַתֶּם אִי אַתֶּם כֵּן. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהוֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם וְגוֹ', זֶה מַחֲנֵה הָאָרוֹן: **ב** (שם) וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים אֶל הָעָם לֵאמֹר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ וְגוֹ', אֶחָד

Holy tongue — "and he will say to them, 'Hear, O Israel, [this day you are approaching the battle against your enemies'] " (Deuteronomy 20:2-3) — "against your enemies," but not against your brethren, not Yehudah against Shimeon, nor Shimeon against Binyamin, so that if you fall into their hand [i.e., one Israelite into the hand of another Israelite], they shall have mercy on you, as it is said, "And the men that were mentioned by name rose up, and took the captives, and with the spoil clothed all that were naked among them, and arrayed them, and shod them, and gave them to eat and to drink, and anointed them, and carried all the feeble of them on donkeys, and brought them to Jericho, the city of palm trees, to their brethren; then they returned to Samaria ...." (II Chronicles 28:15) Against your enemies do you march, so that if you fall into their hand they will have no mercy on you. "Do not let your hearts be faint; fear not, and do not be alarmed [or terrified because of them]." (Deuteronomy 20:3) "Do not let your hearts be faint" — at the neighing of the horses and the brandishing of swords; "fear not" — because of the crash of armor and the stamp of the soldiers' footwear; "and do not be alarmed" — at the sound of trumpets; or terrified" — at the sound of battle cries. "For the Lord your God is the one Who goes with you" (ibid., verse 4) — they come [relying] on the might of flesh and blood, but you come [relying] on the Might of the Omnipresent. The Philistines came [relying] on the might of Golyat [Goliath], but what was his fate? In the end he fell by the sword, and they fell with him. Bnei Ammon came [relying] on the might of Shovach, but what was his fate? In the end he fell by the sword, and they fell with him. But with you it is otherwise, "For the Lord your God is the one Who goes with you, to fight for you ..." — this [alludes to] the camp of the Ark [i.e., the Israelite army which was accompanied by the Levites who carried the Ark]. **(2)** "And the policemen will speak to the people, saying, 'What man is there who has built a new house, and has not [yet] dedicated it? Let him go and return to his house ...'." (ibid., verse 5) It is all the same whether he built a

רבנו עובדיה מברטנורא

ידבר, מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש: **לכל כושל.** כל הכושלים שאינן יכולין ללכת ברגליהן: **הגפת תריסין.** הכאת המגינים זו בזו להשמיע קול ולאיים: **הקלגסין.** מקלות שראשיהן עקומים ומכין בהם על גבי אבנים והם מנתזים על האויבים: **שובך.** שר צבא הדרעזר בשמואל (ב' י ט"ז): **ב אחד הבונה ואחד הלוקח.** בית בנוי, שהרי

הַבּוֹנֶה בֵּית הַתֶּבֶן, בֵּית הַבָּקָר, בֵּית הָעֵצִים, בֵּית הָאוֹצָרוֹת. אֶחָד הַבּוֹנֶה, וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שֶׁנִּתַּן לוֹ מַתָּנָה. (שם) וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ וְגוֹ', אֶחָד הַנּוֹטֵעַ הַכֶּרֶם וְאֶחָד הַנּוֹטֵעַ חֲמִשָּׁה אִילָנֵי מַאֲכָל, וַאֲפִלּוּ מֵחֲמִשֶּׁת מִינִין, אֶחָד הַנּוֹטֵעַ, וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ, וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב, וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שֶׁנִּתַּן לוֹ מַתָּנָה. (שם) וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְגוֹ', אֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הַבְּתוּלָה, וְאֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הָאַלְמָנָה, אֲפִלּוּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם. וַאֲפִלּוּ שָׁמַע שֶׁמֵּת אָחִיו בַּמִּלְחָמָה, חוֹזֵר וּבָא לוֹ. כָּל אֵלּוּ שׁוֹמְעִין דִּבְרֵי כֹהֲנֵי מִלְחָמָה וְחוֹזְרִין, וּמְסַפְּקִין מַיִם וּמָזוֹן וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים: **ג** וְאֵלּוּ שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין, הַבּוֹנֶה בֵּית שַׁעַר, אַכְסַדְרָה, וּמִרְפֶּסֶת. הַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה אִילָנֵי מַאֲכָל, וַחֲמִשָּׁה אִילָנֵי סָרָק. הַמַּחֲזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ, אַלְמָנָה לִכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לִכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין, לֹא הָיָה חוֹזֵר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף הַבּוֹנֶה בַּיִת עַל מְכוֹנוֹ, לֹא הָיָה חוֹזֵר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַף הַבּוֹנֶה בֵּית לְבֵנִים בַּשָּׁרוֹן, לֹא הָיָה חוֹזֵר: **ד** וְאֵלּוּ שֶׁאֵין זָזִין

barn for straw, a stable for cattle, a shed for wood, or a storehouse; it is all the same whether he built, purchased, inherited it, or if someone had given it to him as a present [as long as it is new to him, he is exempt from military service]. "And what man is there who has planted a vineyard, and has not [yet] redeemed it?" (ibid., verse 6) It is all the same whether he planted a vineyard or planted five fruit trees [the minimum to warrant an exemption] and even of five species; it is all the same whether he planted, bent [the vines under the earth, and the vines grow forth], or grafted it, or whether he purchased, inherited, or someone had given it to him as a present. "And what man is there that has betrothed a woman ...?" (ibid., verse 7) It is all the same whether he betrothed a virgin or a widow, or even a *shomeret yibum* [a childless widow waiting for her brother-in-law], or even if a man heard that his brother had died in the battle [leaving no offspring, and he must now marry the widow], he returns home. All these hear the priest's words concerning the war regulations and return home; but they supply water and food and repair the roads [for the army]. **(3)** And these do not return home: the one who built a gatehouse, a canopy, or a verandah; the one who planted four fruit trees, or five trees which do not bear fruit; the one who remarried his divorced wife. If a High Priest married a widow, or an ordinary priest married a divorcee or a *halutzah*, or an ordinary Israelite married a *mamzeret* or a Gibeonite woman, or the daughter of an Israelite married a *mamzer* or a Gibeonite, he does not return home [because of these, since these, are illegal marriages]. Rabbi Yehudah says, Also the one who rebuilt a house upon its foundation does not return home. Rabbi Eliezer says, Also the one who built a brick house in Sharon [an area not suited for such construction, which had to be renewed periodically] does not return home. **(4)** And these do not move from their place [those listed above are exempted

רבנו עובדיה מברטנורא

אצלו הוא חדש: **ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל.** דבהכי הוי כרם, שתים כנגד שתים, ואחת יוצאת זנב: **ואפילו מחמשה מינים.** מצטרפים: **ג אילני סרק.** כגון ארזים ושקמים שאינם עושים פרי: **המחזיר את גרושתו.** ואירסה, אינו חוזר, שאינה חדשה לו, וקרא כתיב אשה חדשה: **אלמנה.** ואירסה כהן גדול, אינו חוזר בשבילה, דכתיב ולא לקחה, והיה אפשר לומר ולא לקח, מאי לקחה, שתהא ראויה לו ללקיחה: **על מכונו.** סתרו ובנאו כמדה ראשונה. אינו חוזר, דלאו חדש הוא, וגרע מהלוקח והיורש: **הבונה בית לבנים בשרון.** מקום הוא ששמו שרון, ואין הקרקע שלו יפה ללבנים, ולא הוי דבר של קיימא, שהיו צריכין לחדשה שני פעמים כל שבע שנים: **ד ואלו שאין זזין**

מִמְּקוֹמָן, בָּנָה בַיִת וַחֲנָכוֹ, נָטַע כֶּרֶם וְחִלְּלוֹ. הַנּוֹשֵׂא אֶת אַרוּסָתוֹ, הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, (דברים כד) נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת. לְבֵיתוֹ, זֶה בֵּיתוֹ. יִהְיֶה, זֶה כַּרְמוֹ. וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ, זוֹ אִשְׁתּוֹ. אֲשֶׁר לָקָח, לְהָבִיא אֶת יְבִמְתּוֹ. אֵינָן מְסַפְּקִין מַיִם וּמָזוֹן וְאֵינָן מְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים: ה (שם כ) וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב, כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמוֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה וְלִרְאוֹת חֶרֶב שְׁלוּפָה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, יָרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב זֶהוּ הַמִּתְיָרֵא מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ, לְפִיכָךְ תָּלְתָה לוֹ הַתּוֹרָה אֶת כָּל אֵלּוּ, שֶׁיַּחֲזוֹר בְּגִלְגֻּלָּן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין, הֲרֵי הוּא הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב: ו (שם) וְהָיָה כְּכַלּוֹת הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם, וּבַעֲקֵבוֹ שֶׁל עָם. מַעֲמִידִין זְקִיפִין לִפְנֵיהֶם, וַאֲחֹרִים מֵאֲחוֹרֵיהֶם, וְכַשִּׁילִין שֶׁל בַּרְזֶל בִּידֵיהֶן, וְכָל

from battle at the battle-front, however they must serve in a support capacity, these however, do not go to the battle-front altogether] the one who built a new house and dedicated it [but did not live in it a year], planted a vineyard and redeemed its fruit [but not for a full year], married his betrothed, or took home his brother's childless widow [but are married less than a year]; as it is said, "He must remain free for his household for one year, [and he must make his wife happy, whom he has taken.];" (Deuteronomy 24:5) "for his household" — this [refers to] his house; "must remain free" — this [refers to] his vineyard; and "must make his wife happy," — this [refers to] his wife; "whom he has taken" — to include his brother's childless widow. These do not supply water and food nor repair the roads [for the army]. **(5)** "And the policemen will speak further to the people, [and they will say, What man is there who is fearful and fainthearted?" (Deuteronomy 20:8)]: Rabbi Akiva says, Fearful and fainthearted" is to be understood literally, i.e., he is unable to stand in the battle ranks and see a drawn sword. Rabbi Yose the Galilean says, "Fearful and fainthearted" alludes to a person who is afraid because of the transgressions he had committed [even Rabbinical prohibitions]; therefore the Torah connected all these [i.e., those with exemptions] with him, so that he may return home on their account [without having to reveal his transgressions]. Rabbi Yose says, A High Priest who married a widow, an ordinary priest who married a divorcee or a *halutzah*, an ordinary Israelite who married a *mamzeret* or a Gibeonite woman, and the daughter of an Israelite who married a *mamzer* or a Gibeonite — behold, this is the one who is "fearful and fainthearted" [only Biblical prohibitions]. **(6)** "And it will be, when the policemen finish speaking to the people, they will appoint officers of the legions at the edges of the people;" (ibid., verse 9) and at the rear of the people, they station guards; in front of them [so if anyone were to fall, they would stand him up again], and others behind them, with iron axes in their hands, and should

רבנו עובדיה מברטנורא

ממקומן. דהנך דלעיל הולכים עד הגבול ושם שומעין דברי כהן וחוזרים מן המערכה לתוך ארץ ישראל ואין חוזרין לבתיהן אלא עוסקים לספק מים ומזון להולכים למלחמה. ואלו אין זזין ממקומן ואפילו ללכת עד הספר ולשוב על פי כהן: **הבונה בית וחנכו.** ולא דר בו עדיין שנה. וכן הנוטע כרם וחללו, ועדיין לא עברה שנה רביעית שלימה עליו: **נקי יהיה לביתו.** בשביל ביתו: **יהיה.** לריבויא הוא. הוסיף לך הכתוב הויה אחרת להיות כזו: **ה ויספו השוטרים.** על דברי כהן: **בקשרי המלחמה.** כשמתקשרין לעמוד צפופין שלא יפרקום אויבים: **לפיכך.** שהירא זהו הירא מעבירות שבידו, תלתה תורה בבנה ונטע ואירס לחזור בגללן, כדי שיתלו בכך החזרה ולא יתבייש לומר עליו מעבירות שבידו הוא ירא וחוזר: **ר' יוסי אומר אלמנה לכהן גדול וכו'.** לר' יוסי הגלילי אפילו עבר על דברי סופרים חוזר. ולר' יוסי עד שיעבור על דברי תורה, דומיא דאלמנה לכהן גדול: **ו ובעקבו של עם.** בסופו של עם, שמשמרים שלא יחזרו

anyone wish to flee, they have permission to smite his thighs, because the beginning of defeat is flight. As it is said, "Israel fled before the Philistines, and there has been a great slaughter among the people," (I Samuel 4:17) and further on it states, "And the men of Israel fled from before the Philistines and fell down slain ...." (I Samuel 31:1) (ז) To what does all the foregoing apply? To voluntary wars [*milhemet reshut*], but to wars commanded by the Torah [*milhemet mitzvah*, e.g., the conquest of Canaan and the annihilation of the Amalekites], all go forth, even a bridegroom from his chamber and a bride from her wedding canopy [for the women provided food for the troops]. Rabbi Yehudah said, To what does all the foregoing apply? To wars commanded by the Torah [Rabbi Yehudah refers to optional wars as those commanded i.e., allowed by the Torah]; but in obligatory wars [*milhemet hovah*, the term Rabbi Yehudah applies to the conquest of Canaan and the annihilation of the Amalekites], all go forth, even a bridegroom from his chamber and a bride from her wedding canopy. [The Gemara explains that the Sages and Rabbi Yehudah argue regarding the terminology used to describe pre-emptive discretionary wars. Rabbi Yehudah, nevertheless, refers to such wars as *milhemet mitzvah*. Thus one who is engaged in such a war is considered to be engaged in a mitzvah and is exempted from fulfilling other *mitzvot* [**עוסק במצוה פטור מן המצוה**], while the Sages consider such a war as *milhemet reshut*, and one who is engaged in such a war is not exempted from fulfilling other *mitzvot*.]

הַמְבַקֵּשׁ לַחֲזוֹר, הֲרֵשׁוּת בְּיָדוֹ לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקָיו, שֶׁתְּחִלַּת נִיסָּה נְפִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ש"א ד) נָס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְּלִשְׁתִּים וְגַם מַגֵּפָה גְּדֹלָה הָיְתָה בָעָם, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (שם לא) וַיִּנָּסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים וְגוֹ': ז בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת. אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה, הַכֹּל יוֹצְאִין, אֲפִלּוּ חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה. אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת חוֹבָה, הַכֹּל יוֹצְאִין, אֲפִלּוּ חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ:

רבנו עובדיה מברטנורא

האחרונים לאחוריהם לנוס: **זקפים.** גבורים ממונים לכך שאם יפול אחד מן הנלחמים יעמידוהו ויזקפוהו: **ואחרים מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהם.** לשמור שלא ינוסו: **כשילים.** קרדומות של ברזל: **לקפח את שוקיו.** לחתוך את שוקיו: **שתחלת ניסה נפילה.** לשון מסורס הוא, שתחלת נפילה ניסה: **ז בד"א.** שחוזרים מן המערכה, ויש שאין זזין ממקומם. במלחמת הרשות: **אבל במלחמת מצוה הכל יוצאים.** מלחמת א"י ומלחמת עמלק הכל מודים שהיא חובה והכל יוצאים בה. ומלחמת בית דוד שהיא לרווחה להרחיב גבול ישראל ולקחת מס מהעמים כגון מלחמת ארם נהרים וארם צובה, הכל מודים שהיא רשות. לא נחלקו ת"ק ורבי יהודה אלא במלחמה שנלחמים ישראל עם אויביהם כדי שלא יתגברו עליהם ויצרו להם. ת"ק קרי לה מלחמת רשות וסובר שאין אדם רשאי להתבטל מן המצוה כדי להלחם במלחמה כזו. ור' יהודה סבר שגם זו מלחמת מצוה, מאחר שהוא להושיע את ישראל מיד שונאיהם, והעוסק במצוה פטור מן המצוה. ואין הלכה כר' יהודה:

Gemara *Sotah 44a*

גמרא סוטה דף מד.

[On the Mishnah:] "And what man is there that has betrothed a woman [and has not yet taken her]? (Deuteronomy 20:7) ..." Our Rabbis taught: "That has betrothed" — it is all the same, whether he betrothed a virgin, or a widow, or [his sister-in-law who is] a childless widow waiting for her brother-in-law; and even when there are five brothers, one of whom died in battle, they all return home. [The fact that Scripture does not state] "and has not taken" but "and has not taken her" is to exclude a

(דברים כ) מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנָן: אֲשֶׁר אֵרַשׂ. אֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְאֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הָאַלְמָנָה. אֶחָד שׁוֹמֵרֶת יָבָם וַאֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה אַחִין וּמֵת אֶחָד מֵהֶם בַּמִּלְחָמָה כֻּלָּן חוֹזְרִין. לֹא לָקַח וְלֹא לְקָחָהּ

פֶּרֶט לְאַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה. לְכֹהֵן הֶדְיוֹט מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה. לְיִשְׂרָאֵל בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין לִימָא דְּלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי דְּאִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. הָא אָמַר (שם) הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב זֶה הַמִּתְיָרֵא מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ. אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי כִּדְרַבָּא דְּאָמַר רַבָּא: לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּבְעֹל. מַה טַּעַם לֹא יִקַּח מִשּׁוּם לֹא יְחַלֵּל מִשּׁוּם הָכִי אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיִּבְעֹל. תָּנוּ רַבָּנָן: אֲשֶׁר בָּנָה אֲשֶׁר נָטַע, אֲשֶׁר אֵרַשׂ. לִמְּדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיִּבְנֶה אָדָם בַּיִת וְיִטַּע כֶּרֶם וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה. וְאַף שְׁלֹמֹה אָמַר בְּחָכְמָתוֹ (משלי כד) הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ. זֶה בַּיִת וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ, זֶה כֶּרֶם. אַחַר וּבָנִית בֵּיתֶךָ, זוּ אִשָּׁה. דָּבָר אַחֵר: הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ, זֶה מִקְרָא. וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ, זֶה מִשְׁנָה. אַחַר וּבָנִית בֵּיתֶךָ, זֶה גְּמָרָא. דָּבָר אַחֵר: הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ, זֶה מִקְרָא וּמִשְׁנָה. וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ, זֶה גְּמָרָא. אַחַר וּבָנִית בֵּיתֶךָ אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ זֶה מִקְרָא וּמִשְׁנָה וּגְמָרָא. וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים. אַחַר: וּבָנִית בֵּיתֶךָ, דִּרּוּשׁ לְקַבֵּל שָׂכָר:

High Priest who married a widow, an ordinary priest who married a divorcee or a *halutzah*, an ordinary Israelite who married a *mamzeret* or a Gibeonite woman, and a daughter of an Israelite married to a *mamzer* or a Gibeonite. Is this to say that [this teaching is] not in agreement with Rabbi Yose HaGalili,? For if it agreed with Rabbi Yose HaGalili, behold, he has said, "fainthearted" (Deuteronomy 20:8) — i.e., he who is afraid because of the transgressions he had committed [if this is so, then these men who had contracted an illegal marriage also should go home]! [The answer:] You may even say that it agrees with Rabbi Yose Hagalili, and it is in accord with Rabbah; for Rabbah said: He is certainly not guilty until he has had relations with her. For what is the reason [of the prohibition] "he shall not take" [Leviticus 21:14, referring to the woman forbidden to the High Priest]? So that "he shall not profane [his seed]." (ibid., verse 15) Hence, he does not receive the punishment of lashes until he has had relations with her. Our Rabbis taught: [The order of the phrases is] "that has built," "that has planted," "that has betrothed." The Torah has thus taught a rule of conduct: that a man should build a house, plant a vineyard, and then marry a wife. Similarly, Shlomoh declared in his wisdom, "Prepare your work without, and make it ready for you in the field, and afterwards, build your house." (Proverbs 24:27) "Prepare your work without" refers to a dwelling place; "and make it ready for you in the field" refers to a vineyard; "and afterwards build your house" refers to a wife. Another interpretation is: "prepare your work without" — this is Scripture; "and make it ready for you in the field" — this is Mishnah; "and afterwards build your house" — this is Gemara. Another explanation is: "prepare your work without" — this is Scripture and Mishnah; "and make it ready for you in the field" — this is Gemara; "and afterwards build your house" — this refers to good deeds. Rabbi Eliezer the son of Rabbi Yose Hagalili says, "prepare your work without" — this is Scripture and Mishnah and Gemara; "and make it ready for you in the field" — implying good deeds; "and afterwards build your house" — this refers to studying profoundly [the Torah] and receiving the reward.

זוהר ויחי דף רכ"ו ע"ב	תרגום הזוהר
תָּנָא רֵאשׁ הַשָּׁנָה דָּא הוּא רֵישָׁא דְּשַׁתָּא דְּמַלְכָּא. וּמַאן הוּא רֵאשׁ הַשָּׁנָה דָּא יִצְחָק דְּאִקְרֵי רֵאשׁ דְּאִיהוּ חַד רֵישָׁא דְּמַלְכָּא	לְמֵדְנוּ, רֹאשׁ הַשָּׁנָה זֶה הָרֹאשׁ שֶׁל הַשָּׁנָה שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וּמִי הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה, זֶהוּ יִצְחָק

(נ"א לְעֵילָא) אֲתַר דְּאִקְרֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה. בְּגִנְיַי כָּךְ כָּל בָּאֵי עוֹלָם עוֹבְרִין לְפָנָיו כִּבְנֵי מָרוֹן. וְעַל דָּא תְּנִינָן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה דְּהָא בְּרֵישָׁא דִּשְׁתָּא שָׁאֲרֵי יִצְחָק. וּבַחַג נִדּוֹנִים עַל הַמַּיִם וְדָא הוּא שֵׁירוּתָא (דְּרֵישָׁא) דִּימְיָא דְּמַלְכָּא וְעַל דָּא חֲדָוָתָא דְּמַיָּא אִשְׁתַּכַּח בְּכֹלָּא בְּשַׁעְתָּא דְּנַסְכֵי מַיָּא וְשָׁאֲבֵי לוֹן בְּגִין דְּמַיִם הָא יְדִיעָה וְעַל דָּא בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים אִלֵּין כֹּלָּא מִשְׁתַּכְּחִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי כַּד יִסְתַּכְּלוּן מִלֵּי כֹּלָּא אִשְׁתַּכַּח בְּהַנֵּי פִּרְקִין אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב דָּוִד מַלְכָּא וּבְהַנֵּי עַלְמָא אִתְּדָן וּבְאַרְבַּע פִּרְקִין בְּנֵי נָשָׁא אִתְּדָנוּ בְּיוֹמִין דְּאִשְׁתָּכָחוּ בְּעַלְמָא וּבְכָל יוֹמָא וְיוֹמָא סְפִרִין פָּתְחָן וְעוֹבָדִין כְּתִיבִין וְלֵית מָאן דְּיַשְׁגַּח וְלֵית מָאן דְּיַרְכִּין אוּדְנֵיהּ וְאוֹרַיְתָא אַסְהִידַת בֵּיהּ בְּכָל יוֹמָא וְקָלָא קָרֵי בְּחֵילָא (מִשְׁלֵי ט') מִי פֶתִי יָסוּר הֵנָּה חֲסַר לֵב אָמְרָה לוֹ וְלֵית מָאן דְּיַצִּית לְקָלֵיהּ. תָּאנָא בְּשַׁעְתָּא דְּבַר נַשׁ קָאֵים בְּצַפְרָא סָהֲדִין קַיְימִין לְקִבְלֵיהּ וְסָהֲדִין בֵּיהּ וְהוּא לָא אַשְׁגַּח. נְשַׁמְתָּא אַסְהִידַת עֲלֵיהּ בְּכָל עִדָּן וּבְכָל שַׁעְתָּא אִי אַצִּית יָאוּת וְאִי לָאו הָא סְפִרִין פְּתִיחִין וְעוֹבָדִין כְּתִיבִין. אָמַר רַבִּי חִיָּא זַכָּאִין אִנּוּן צַדִּיקַיָּא דְּלָא מִסְתַּפְּנִין מִן דִּינָא לָא בְּעַלְמָא דִּין וְלָא בְּעַלְמָא דְּאָתֵי הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (שָׁם כה) וְצַדִּיקִים כַּכְּפִיר יִבְטָח וּכְתִיב (תְּהִלִּים ל"ז) צַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ:

שֶׁנִּקְרָא רֹאשׁ, שֶׁהוּא רֹאשׁ אֶחָד שֶׁל הַמֶּלֶךְ, מָקוֹם שֶׁנִּקְרָא שָׁנָה, מִשּׁוּם זֶה, כָּל בָּאֵי עוֹלָם עוֹבְרִים לְפָנָיו כִּבְנֵי מָרוֹן, וְעַל כֵּן לָמַדְנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כִּי בְרֹאשׁ הַשָּׁנָה שׁוֹרֶה יִצְחָק. וּבֶחָג נִדּוֹנִים עַל הַמַּיִם: זוֹהִי הַתְחָלַת הַיְמִין שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וְעַל כֵּן שִׂמְחַת הַמַּיִם נִמְצֵאת בַּכֹּל, בְּשָׁעָה שֶׁמְּנַסְּכִים מַיִם וְשׁוֹאֲבִים אוֹתָם, כִּי מַיִם הֵם יְדוּעִים, וְעַל זֶה בְּאַרְבַּע פְּרָקִים אֵלּוּ הַכֹּל נִמְצָא. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי כְּשֶׁמִּסְתַּכְּלִים בַּדְּבָרִים, הַכֹּל נִמְצָא בְּאֵלּוּ אַרְבַּע פְּרָקִים: אַבְרָהָם, יִצְחָק, יַעֲקֹב, וְדָוִד הַמֶּלֶךְ, וּבְאֵלּוּ הָעוֹלָם נִדּוֹן, וּבְאַרְבַּע פְּרָקִים בְּנֵי אָדָם נִדּוֹנִים, בַּיָּמִים, שֶׁנִּמְצָאִים בָּעוֹלָם. וּבְכָל יוֹם וְיוֹם הַסְּפָרִים פְּתוּחִים, וְהַמַּעֲשִׂים, נִכְתָּבִים, וְאֵין מִי שֶׁיַּשְׁגִּיחַ, וְאֵין מִי שֶׁיָּטֶה אָזְנָיו, וְהַתּוֹרָה מְעִידָה בְּכָל יוֹם, וְהַקּוֹל קוֹרֵא בְּכֹחַ מִי פֶתִי יָסוּר הֵנָּה חֲסַר לֵב אָמְרָה לוֹ. וְאֵין מִי שֶׁיִּשְׁמַע לְקוֹלָהּ. לָמַדְנוּ, בְּשָׁעָה שֶׁהָאָדָם קָם בַּבֹּקֶר, עֵדִים עוֹמְדִים לְגֶנְדּוֹ וּמְעִידִים בּוֹ, וְהוּא אֵינוֹ מַשְׁגִּיחַ, וְהַנְּשָׁמָה מֵעִידָה עָלָיו בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה, אִם שׁוֹמֵעַ, טוֹב. וְאִם אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ, הֲרֵי הַסְּפָרִים פְּתוּחִים וְהַמַּעֲשִׂים נִכְתָּבִים. אָמַר רַבִּי חִיָּא, אַשְׁרֵיהֶם הַצַּדִּיקִים, שֶׁאֵינָם מִתְיָרְאִים מִפְּנֵי הַדִּין לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא בָּעוֹלָם הַבָּא. זֶהוּ שֶׁכָּתוּב וְצַדִּיקִים כַּכְּפִיר יִבְטָח. וְכָתוּב, צַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ.

יוסף לחוק — Yosef le-Hok

מוסר — Ethical Teaching:

ספר חסידים סימן רלג רלג — Sefer Hasidim, Chapters 233, 234

כָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִים זֶה לָזֶה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ"ד) וַיַּעֲנוּ כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה. אִלּוּ הָיָה אֶחָד מוֹחֶה לֹא נִתְּנָה הַתּוֹרָה שֶׁעֲרֵבִים זֶה בָּזֶה לְכָךְ רָאֲתָה שִׁפְחָה בְּאוֹר שְׁכִינָה בְּיָם וּבְמַתַּן תּוֹרָה מַה שֶּׁלֹּא רָאָה יְחֶזְקֵאל לְכָךְ נֶאֱמַר וְנִזְכֶּה כֻּלָּנוּ בְּמְהֵרָה לְאוֹרוֹ וְהֵילָךְ אוֹמְרִים בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר

All of Israel are guarantors for one another, as it says, “All the people answered with one voice and said, ‘Everything that the Lord has spoken we will do’.” (Exodus 19:8) If there had been one person there who objected, the Torah would not have been given, because they are each guarantors for one another. Therefore, a maidservant saw by the light of God's Presence at the crossing of the sea and at the giving of the Torah that which Yehezkel did not see. Therefore it says in the prayers, “and may we all soon merit its light.” And this is why we say “Bless us, our Father, all of us

פָּנֶיךָ. וכתיב (ישעיה מ) וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּיו כִּי פִי ה' דִּבֵּר: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁחָלָה, בָּא הָרוֹפֵא אֶצְלוֹ לְרַפְּאוֹתוֹ אָמַר לוֹ: אִם תִּשְׁתֶּה מַיִם תִּהְיֶה בְּסַכָּנָה וְאִם תֹּאכַל מַאֲכָל פְּלוֹנִי תִּהְיֶה בְּסַכָּנָה בְּנַפְשֶׁךָ. וְאָמָר לִבְנוֹ תֵּן לִי מַיִם וְאוֹתוֹ מַאֲכָל פְּלוֹנִי וְאִם לָאו לֹא אֶמְחֹל לְךָ לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לָעוֹלָם הַבָּא. אָמְרוּ לוֹ הַקָּהָל: אַל תְּהִי חוֹשֵׁשׁ בִּדְבָרָיו אַל יִתְּנוּ לְגוֹסֵס לֶאֱכֹל כִּי אֵינוֹ יָכוֹל לִבְלֹעַ אֲבָל נוֹתְנִין בְּפִיו מַיִם שֶׁמּוֹצְצִין מִן שַׁלְוִיָּה שֶׁל בראשג"א בְּלַע"ז וְיִכְתְּשׁוּהוּ וְיָמֹצוּ הַמָּרָק מִמֶּנּוּ וְנוֹתֵן בְּפִיו שֶׁיּוּכַל לְדַבֵּר. וְאֵין צוֹעֲקִין עָלָיו בִּשְׁעַת יְצִיאַת הַנְּשָׁמָה כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּחָזֵר הַנְּשָׁמָה וְיִסְבֹּל יִסּוּרִים קָשִׁים. עֵת לָמוּת לָמָּה הֻצְרַךְ קֹהֶלֶת לוֹמַר כֵּן? אֶלָּא כְּשֶׁאָדָם גוֹסֵס כְּשֶׁנֶּפֶשׁ אָדָם יוֹצְאָה אֵין צוֹעֲקִים עָלָיו שֶׁתְּשׁוּב נַפְשׁוֹ כִּי אֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת כִּי אִם מְעַט יָמִים וְאוֹתָן יָמִים יִסְבֹּל יִסּוּרִין וְכֵן לָמָּה לֹא יֹאמַר עֵת לְחִיוֹת לְפִי שֶׁאֵין זֶה תָּלוּי בָּאָדָם כִּי אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת:

together, with the light of Your face." And it is written "And the glory of the Lord will be revealed and all flesh will see it together, for the Lord's mouth has spoken." It happened that a certain man became sick. The doctor came to heal him. He said to him, "If you drink water you will be in danger. If you eat a particular food you will endanger your life." The man said to his son, "Give me water and that food. If you do not, I will not forgive you, neither in this world nor in the next." The community said to him, "Do not pay attention to his words." Do not give a dying person anything to eat, because he cannot swallow. But into his mouth may be put water that is extracted from the salvia plant, prepared by pounding it and extracting the liquid from it. It may be inserted into his mouth so that he will be able to speak. And people must not shout in front of him at the moment that his soul departs from him, so that the soul will not return [to his body], as this would cause him great suffering. "A time to die," (Ecclesiastes 3:2) why did Kohelet have to say this? In order to teach us that when a person is dying, just as the person's soul is departing, one must not shout near him, as his soul may return. For he would only be able to live a few days, and during those days he would suffer terribly. In the same way, why did it not say, a time to live? Because this is not dependent upon man, for "There is no rulership over the day of death." (ibid., 8:8)

Practical Law: הלכה

Rambam, Laws of Blessings, Chapter 5 הרמב"ם הלכות ברכות פרק ה

א נָשִׁים וַעֲבָדִים חַיָּבִין בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן וְסָפֵק יֵשׁ בַּדָּבָר אִם הֵן חַיָּבִין מִן הַתּוֹרָה לְפִי שֶׁאֵין קְבוּעַ לָהּ זְמַן אוֹ אֵינָם חַיָּבִין מִן הַתּוֹרָה לְפִיכָךְ אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַגְּדוֹלִים יְדֵי חוֹבָתָן אֲבָל הַקְּטַנִּים חַיָּבִין בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים כְּדֵי לְחַנְּכָן

(1) Women and slaves are obligated in the blessing after the meal. But there is some doubt as to whether they are obligated from the Torah because it [is a commandment which] has no fixed time, or whether they are not obligated from the Torah [rather, only by Rabbinic decree]. Therefore, they may not fulfill the obligation of an adult [free male, by reciting it] for him. But minors are obligated in the blessing after a meal by the decree of the

בְּמִצְוֹת: ב שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כַּת כְּאֶחָד חַיָּבִים לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַזִּמּוּן קֹדֶם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְאֵי זוֹ הִיא בִּרְכַּת הַזִּמּוּן אִם הָיוּ הָאוֹכְלִים מִשְּׁלֹשָׁה עַד עֲשָׂרָה מְבָרֵךְ אֶחָד מֵהֶם וְאוֹמֵר נְבָרֵךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וְהַכֹּל עוֹנִין בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ. וְהוּא חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ. ג וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַזָּן אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ עַד שֶׁגּוֹמֵר אַרְבַּע בְּרָכוֹת וְהֵן עוֹנִין אָמֵן אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה:

Sages, in order to educate them in [the performance of] the commandments. (2) Three people who have eaten bread together are obligated to say *zimmun* [i.e., the blessing of invitation — calling upon them to say the blessing together] before reciting the blessing after the meal. If there is a minimum of three, but fewer than ten people eating together, one of them says the blessing, saying, "Let us bless He of Whose [food] we have eaten," and everyone answers, "Blessed is He from Whose [food] we have eaten and by Whose goodness we live. And he repeats the blessing, "Blessed is He Whose [food] we have eaten and by Whose goodness we live." He then recites, "Blessed are You, O Lord our God, King of the universe, Who feeds the whole world by His goodness [— *ha-zan et ha-olam*]" until he finishes the four blessings. And they answer "Amen" after each blessing.

KI TAVO FOR WEDNESDAY כי תבא ליום רביעי

TORAH תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד ו דמילוי וו דשם ב"ן לקנות בו הארת נפש משבת הבאה

שלישי טז **הַיּוֹם הַזֶּה יְדֹוָה אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ:** יוֹמָא הָדֵין יְיָ אֱלָהָךְ מְפַקְּדָךְ לְמֶעְבַּד יָת קְיָמַיָּא הָאִלֵּין וְיָת דִּינַיָּא וְתִטַּר וְתַעְבֵּד יָתְהוֹן בְּכָל לִבָּךְ וּבְכָל נַפְשָׁךְ: יז **אֶת־יְדֹוָה הֶאֱמַרְתָּ הַיּוֹם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים**

(16) This day, the Lord your God is commanding you to fulfill these statutes and judgments: you will observe and fulfill them with all your heart and with all your soul. **(17)** You have selected the Lord this day, to be your God, and to

RASHI רש"י

(טז) **הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מְצַוְּךָ.** בְּכָל יוֹם יִהְיוּ בְּעֵינֶיךָ חֲדָשִׁים כְּאִלּוּ בּוֹ בַּיּוֹם נִצְטַוֵּיתָ עֲלֵיהֶם: **וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אוֹתָם.** בַּת קוֹל מְבָרְכָתוֹ, הֵבֵאתָ בִּכּוּרִים הַיּוֹם, תִּשְׁנֶה לְשָׁנָה הַבָּאָה: (יז) **הֶאֱמַרְתָּ ...**

(16) This day, the Lord your God is commanding you — *[Understand this verse also literally:] Every single day, perceive the commandments as brand new in your eyes, as though you are today being commanded regarding them!* (Tanhuma *1).* **You will observe and fulfill them —** *A heavenly voice is blessing you: "You have brought the firstfruits today — [so] will you merit bringing them again next year!"* **(17) האמרת ... האמירך** *— We do not find any equivalent*